

Matko Matija Marušić

Institut za povijest umjetnosti
Ulica grada Vukovara 68
HR - 10000 Zagreb

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

Primljen / Received: 22. 3. 2023.
Prihvaćen / Accepted: 24. 6. 2023.
UDK / UDC: 72.033:726(497.572)
DOI: 10.15291/ars.4339

Crkva i samostan Sv. Marije od Anđela u Osoru: tradicija, izvori i arhitektura*

Saint Mary of the Angels in Osor:
Tradition, History, and Architecture

SAŽETAK

O samostanu Sv. Marije od Anđela u Osoru, ukinutom 1743. godine i razrušenom sredinom 19. stoljeća, gotovo da nije pisano. Rijetki navodi u literaturi prenose podatke iz dvaju kompendija crkvenih povijesti iz 18. stoljeća, *Kamaldoljanskih anala* i *Svetog Ilirika*, koji govore o osnutku ženske redovničke zajednice u 11. stoljeću i njezinu kontinuitetu do ukidanja. Tako rani postanak nije vjerojatan, a usporednim čitanjem ranijih pisanih izvora moguće je rasvijetliti okolnosti osnivanja samostana u 16. stoljeću, ali i etape njegova daljnjeg života. U radu se također razmatraju unutrašnje uređenje nekadašnje samostanske crkve, njezini izgubljeni oltari s drvenim skulpturama i kasniji, mramorni inventar, dijelom sačuvan ponovnom upotrebom. Na lokalitetu u zapadnom dijelu grada na kojem je samostan podignut sredinom 16. stoljeća, međutim, razlikuje se nekoliko ranijih faza koje – iako nisu povezane sa samostanom – zavređuju posebnu obradu. U svojstvu prolegomene za buduća arheološka istraživanja, u radu se upozorava na zid s lezenama (dio pročelja crkve iz 16. stoljeća, a danas ogradni zid dvorišta), u kojem se prepoznaju ostatci neke ranije crkve nepoznatog titulara.

Ključne riječi: benediktinke, klarise, samostanska arhitektura, osnivanje samostana, Osor

ABSTRACT

The paper explores the history and architecture of the former Benedictine nunnery and Clarissan convent of St Mary of the Angels in Osor. This little-studied complex, whose remains can be observed in a private courtyard next to the southwestern walls (Osor 73), calls for systematic archaeological research. Until then, it is possible to outline the crucial events of its history and to present introductory remarks on the dating of its architectural remains. The paper is thus a parallel reading of mid-18th-century texts (*Annales Camaldulenses* and *Illyricum Sacrum*) and earlier, 16th-century archival sources. It is argued that the tradition concerning the foundation of the female Benedictine community in Osor in the first half of the 11th century cannot be corroborated by sources and that it is highly unlikely that such a community existed there before the 1530s. Further attention is devoted to the appearance and decoration of the monastic church and its altars, once furnished with wooden altars and imagery. Finally, it is tentatively argued that the outer wall of the private courtyard once belonged to an earlier church, henceforth unrecorded in the bibliography on Osor.

Keywords: Benedictine nuns, Poor Clares, monastic architecture, foundation of convents, Osor

* Zahvaljujem vlasnicima kuće i dvorišta na kućnom broju Osor 73, Juditi Hribar i njezinoj obitelji, na susretljivosti tijekom terenskog istraživanja sklopa i informacijama koje su mi ustupili. U njihovo me dvorište prva uvela Jasminka Ćus Rukonić u kolovozu 2012. godine u sklopu njezina istraživanja osorske heraldičke baštine. Početni koraci u istraživanju povijesti samostana predstavljeni su u studentskom radu MATKO MATIJA MARUŠIĆ, *Jedan zaboravljeni osorski spomenik: Sveta Marija od Anđela* (mentor dr. sc. Miljenko Jurković, akademska godina 2012./2013.). Ondje predstavljene spoznaje u ovom su tekstu značajno proširene i poduprte arhitektonskim nacrtima čija je autorica Maja Bilušić, arhitektica Instituta za povijest umjetnosti.

1.

A. Prvi katastarski plan Osora, 1821., Archivio di Stato di Trieste, Fondo Catasto Franceschino, Serie Mappe, b 323b05, V, V;

B. Detalj katastarskog plana sa samostanom Sv. Marije od Anđela; **C.** Usporedni prikaz stanja iz 1821. s današnjim katastrom (obrada M. Bilušić i autor)

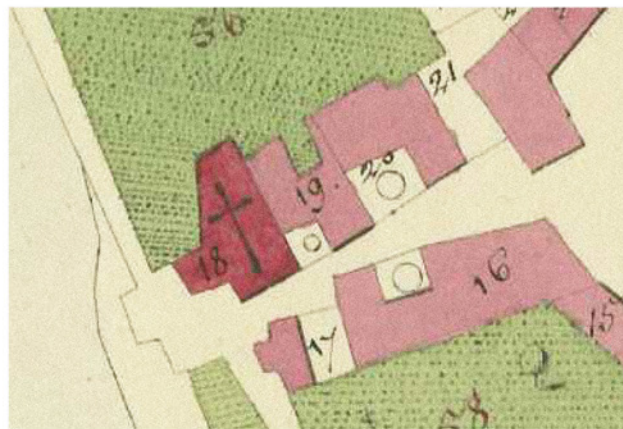
A: The earliest cadastral plan of Osor, 1821, Archivio di Stato di Trieste, Fondo Catasto Franceschino, Serie Mappe, b 323b05, V, V; **B:** Detail of the cadastral plan with the nunnery of St Mary of the Angels; **C:** Comparison between the 1821 situation and today's cadastre

Povijest samostanskih zajednica u Osoru i diljem arhipelaga njegove nekadašnje biskupije recentno se istražuje s velikim interesom. Ponajprije se to odnosi na sklop Sv. Petra u Osoru, s trobrodnom bazilikom iz 11. stoljeća (s još nekoliko faza crkve i samostana), ali i na ostale lokalitete razasute otočjem, a na kojima se pretpostavlja postojanje organizirane zajednice (primjerice Martinščica i Oruda).¹ Franjevci trećoredci u Bijaru također su privukli pozornost istraživača, zahvaljujući ponajprije svojem glagoljanju na narodnom jeziku, a manje razrušenom sklopu koji također čeka monografsku obradu.² Samostan franjevac opservanata pred Nerezinama obrađivan je na skupu prigodom 500. godišnjice osnutka.³ Karika koja nedostaje u samostanskom krajoliku Osorske biskupije jest ženska redovnička zajednica Sv. Marije od Anđela (Gospe od Anđela) koja je, nakon ukidanja samostana Sv. Petra 1729., ostala jedina živuća unutar osorskih zidina, no i ona je naposljetku ukinuta 1743. godine.⁴

Cilj ovog priloga jest razjasniti neproučene etape njezine prošlosti. Prvo je pitanje vremena osnutka osorske Gospe od Anđela, a drugo regule koju su redovnice slijedile tijekom višestoljetnog postojanja zajednice. O tome su pisali istraživači crkvene povijesti u 18. stoljeću, no njihovi su navodi, kako će pokazati rad, često u raskoraku s povijesnim zbivanjima. Ukratko, osnutak samostana smješta se u 11. stoljeće i implicira kontinuitet njegova postojanja sve do 1743. godine, što opovrgavaju pisana vrela iz 16. stoljeća (potvrđuju, štoviše, osnivanje novoga ženskog benediktinskog samostana Sv. Marije od Anđela u prvoj polovici 16. stoljeća). Sučeljavanje pisanja iz 18. stoljeća s povijesnim činjenicama u prvom je redu važan prilog rasvjetljivanja prošlosti Gospe od Anđela kao u potpunosti zanemarenog spomenika Osora. Pristup je primjenjiv i na

A

B

C

2.
Veduta Osora, iz: AUGUST SELB
– AUGUST ANTON TISCHBEIN
(bilj. 6) (izvor: Biblioteca Civica
Attilio Hortis, Trst)

Veduta of Osor (source: Biblioteca
Civica Attilio Hortis, Trieste)

istraživanja drugih samostanskih sklopova (na arhipelagu i šire), o čijem navodnom osnutku u 11. stoljeću čitamo iz izvora 18. stoljeća, što se onda prihvaća u recentnoj literaturi. Osim razmatranja povijesti osorskih redovnica, u radu se razmatra izgled unutrašnjosti samostanske crkve, njezinih izgubljenih drvenih oltara i pripadajućih skulptura, i donose se podatci o kasnijem, mramornom inventaru koji je po rušenju sklopa razasut Osorom. Naposljetku, evidentira se jedini prežetak nekadašnje samostanske crkve, zapadna pravokutna kapela, koja se interpretira kao kapela Sv. Klare.

Osim povijesti sklopa od prve polovice 16. stoljeća do 1743. godine – što je fokus ovog priloga – upućuje se na ranije graditeljske etape lokaliteta na kojem je samostan podignut. Materijalni ostaci svjedoče o dugom trajanju lokaliteta, svojstvenom za urbane cjeline poput Osora koja, pak, još uvijek krije brojne nepoznanice sakralne i arhitektonske povijesti grada. U svojstvu prolegomene za buduća arheološka istraživanja, iznose se zapažanja o ranijim slojevima koje je negirao, a djelomično i iskoristio samostan u 16. stoljeću. U tom je svjetlu posebno važan zid koji je početkom 16. stoljeća poslužio kao donji dio pročelja crkve te ogradni zid samostanskog dvorišta, u kojem se prepoznaje bočni zid neke ranije (ranosrednjovjekovne?) građevine, moguće crkve nepoznatog titulara. Iako ta ranija faza nije povezana sa samostanom o kojem je u radu riječ, nužna je za razumijevanje prostornog razvoja crkve i samostana Gospe od Anđela u 16. stoljeću. Kako bi se na cjelovit način istražile isprepletene razine materijalnih ostataka i pisanih svjedočanstava, u radu se prvo donosi opis postojećeg stanja nekadašnjeg sklopa i razjašnjavaju njegove razvojne faze. Potom se okreće pitanju osnutka samostana na temelju usporedne analize zapisa iz 18. stoljeća i ranijih pisanih izvora iz 16. i 17. stoljeća. Potonji će izvori naposljetku pružiti uvid u život redovničke zajednice i izgled njihove nestale samostanske crkve.

3.

A. Nekadašnje dvorište samostana, danas privatno dvorište na broju Osor 73;

B. Detalj krune bunara s godinom izrade (1447.) i imenom naručitelja, arhidakona Andrije Balbija (foto: I. Marušić)

A: The former monastic courtyard, now a private courtyard at Osor no. 73; **B:** Detail of the well cornice with the year of construction (1447) and the name of the commissioner, Archdeacon Andrea Balbi

Opis lokaliteta samostana Gospe od Anđela i prijedlog graditeljskih faza

Prostornu dispoziciju samostanskog sklopa bilježi prvi katastarski plan Osora iz 1821. godine.⁵ Ondje je uz zapadni potez zidina, na samom kraju ulice što teče sjevernom stranom središnjeg trga, ucrtana crkva izduljenog trapezastog tlocrta, orijentacije sjever-jug, s prigradenom pravokutnom kapelom uz zapadni bočni zid. Istočno od crkve nalazi se cisterna i samostanska zgrada razvedene tlocrtno osnove. Sjeverno od opisanih zdanja prostire se vrt koji je pripadao samostanu (sl. 1A–B). Elevaciju crkve bilježi veduta koju su objavili August Tischbein i August Selb u svojim „Uspomenama sa slikarskog putovanja austrijskim primorjem” 1842. godine.⁶ Na veduti, koja Osor prikazuje sa zapadne (lošinjske) strane, vidljiva je preslica u osi portala, ali i dograđena bočna kapela (zvonik s istočne strane crkve pripada samostanskom sklopu Sv. Petra, a ne Gospe od Anđela), (sl. 2).

Nedugo nakon nastanka vedute sklop je razrušen; njegovi se ostaci kriju na kućnom broju Osor 73 (sl. 1C).⁷ Jedini elementi opisanog sklopa koji stoje jesu kapela, danas ostava, i cisterna s krunom zdenca koja nosi upisanu godinu 1447. i ime naručitelja, arhidakona Andrije Balbija (sl. 3A–B).⁸ Na prostoru broda nekadašnje samostanske crkve nalazi se privatno dvorište, a samostanske građevine su ruševne; sačuvana je elevacija južnog dijela, tj. nekadašnje ulično pročelje (sl. 4A–B).

Analizirajući opisane ostatke samostanskog sklopa, pozornost privlači visoki ogradni zid dvorišta. Masa zida ritmizirana je lezenama širine 70 cm i dubine 7 cm. Vidljive su i kasnije intervencije: zid je 1521. godine probijen klesanim renesansnim okvirom vrata s motivom štapa (nekadašnji portal crkve Gospe od Anđela, zabilježene na katastru iz 1821. godine) (sl. 4A, 5),⁹ a također su umetnuta vrata sa segmentnim lukom (bez godine ili natpisa, danas zazidana) u osi cisterne, koja su vodila u nekadašnje samostansko dvorište (sl. 4A–B). Takva usložnjenost ostataka različitih povijesnih razdoblja nije neuobičajena za drevne urbane cjeline poput Osora i predstavlja nemali izazov u interpretaciji razvoja sklopa. U iščekivanju arheoloških istraživanja i precizne snimke sačuvane elevacije, moguće je, ipak, izvesti nekoliko preliminarnih zaključaka. Zid s lezenama u pravilnim razmacima je najraniji – posrijedi je karakteristika arhitekture kasne antike i ranog srednjeg vijeka – no to je ujedno i jedino što za sada možemo ustvrditi s obzirom na to da je struktura ziđa teže čitljiva zbog nanosa žbuke (sl. 4B).

4.

A. Nacrt sadašnjeg stanja na fotogrametrijskoj snimci elevacije; B. Nacrt razvojnih faza (M. Bilušić i autor)

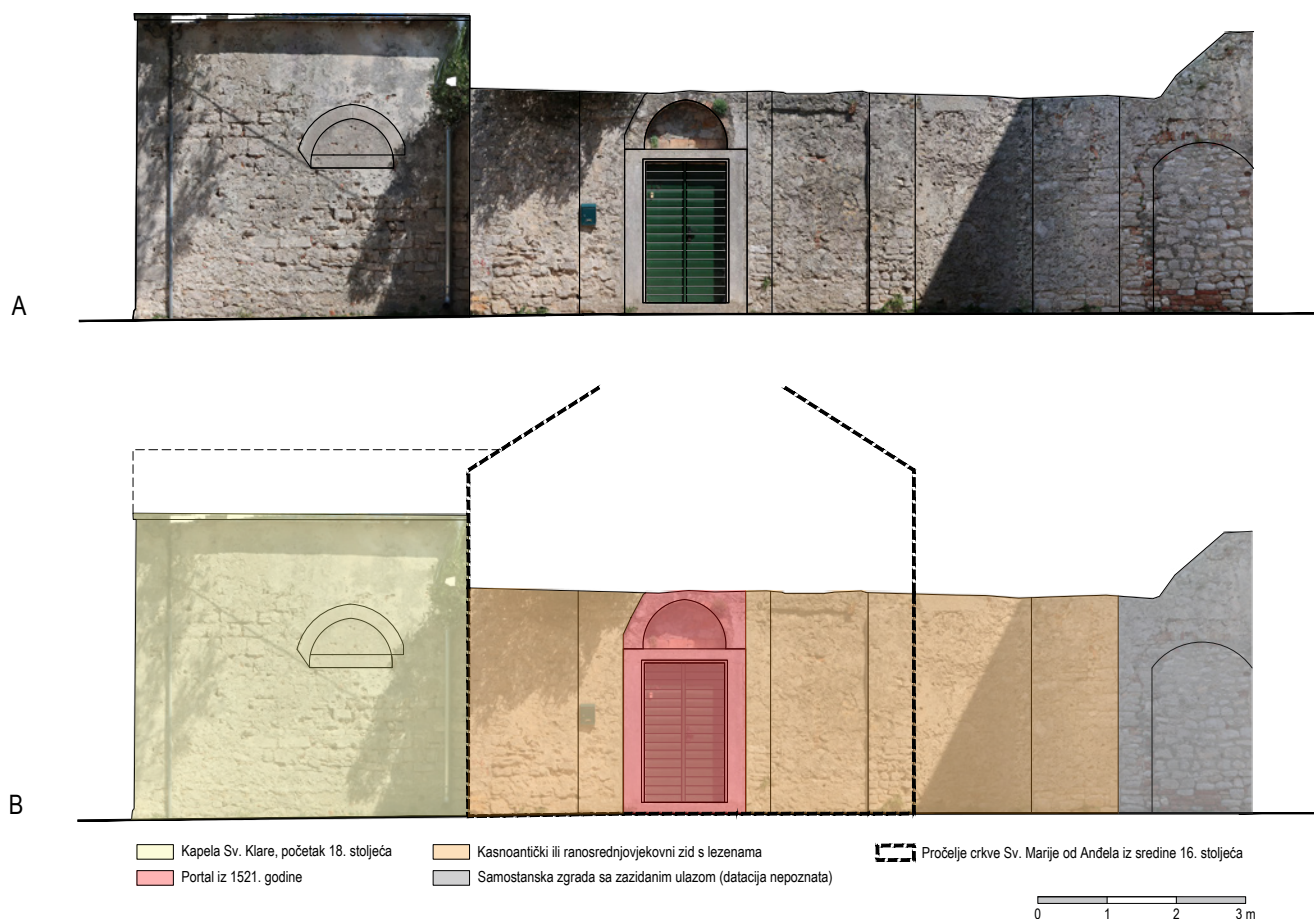
A: Outline of the current state on the photogrammetric elevation photograph;

B: Outline of development phases

U svakom slučaju, građevina kojoj je zid pripadao više nije bila u upotrebi sredinom 15. stoljeća jer je posred njezine unutrašnjosti sagrađena cisterna. Nju je pak podignuo osorski arhiđakon, što može upućivati na to da je zemljište bilo u vlasništvu biskupije (to može bitno objašnjava i razlog osnivanja ženskog samostana i gradnje crkve upravo na toj lokaciji). Ondje se u 16. stoljeću podiže razmjerno velika jednobrodna crkva i dograđuju se samostanske zgrade okružujući cisternu čija je gornja, popločena površina postala samostansko dvorište (sl. 3A). Kronološki posljednja faza sklopa odnosi se na dogradnju pravokutne kapele uz zapadni, bočni zid crkve. Na vanjskom plaštu kapele razabiru se dva zazidana lučna prozora, *mezzalune*, karakteristična za sakralne gradnje na Jadranu tijekom 18. stoljeća (sl. 4A–B, 6).¹⁰ Stilski neizražajne impostne zone luka kapele upućuju na isto razdoblje. Ukratko, dakle, sklop pokazuje nekoliko faza koje je moguće okvirno datirati; pisani izvori i rani historiografski zapisi kojima se tekst okreće djelomično pružaju pojašnjenja o slijedu njihova nastanka, no tek od 16. stoljeća.

Kamaldoljanska tradicija i osorske koludrice: 11. ili 16. stoljeće

Krenimo od podatka o osnivanju ženske redovničke zajednice u 11. stoljeću, u valu širenja benediktinskog reda na Kvarneru, točnije njegova reformiranog ogranka – kamaldoljana. Povijest tog reda ispisana je u višetomnom kompendiju *Kamaldoljanski anali* (*Annales Camaldulenses*), izdanom između 1755. i 1773. godine. Unatoč tomu što su podatci koji se ondje nalaze preneseni u *Svetom Iliriku* Danielea Farlatija i Jacopa Colletija (svezak s osorskim biskupima objavljen 1775.), temeljnom djelu o povijesti biskupije, ondje iznesenom treba kritički pristupiti.¹¹ Naime, glavni cilj impresivnog eruditskog projekta dvojice venecijanskih redovnika, Mittarelija i Costa-

5.
Portal iz 1521. godine
(foto: I. Marušić)

Portal from 1521

donija, bio je dokazati važnost reda kojem su i sami pripadali. To su efikasno postigli umnažanjem broja samostana i uvjeravanjem u njihov rani(ji) osnutak. Tako je na cresko-lošinjskom otočju, prema navedenim autorima, postojao niz samostana i eremitorija uz gotovo pa svaku (stariju) crkvu na arhipelagu. Cilj je ovog učenog tandem-a, kada se gleda naše otočje, bio još usmjereniji: povezati sve te navodne samostane s osorskim biskupom Gaudencijem († 1044.), svetcem iz kamaldoljanskih redova.¹²

O samostanu Gospe od Anđela *Anali* pišu sljedeće: osnovan je u prvoj polovici 11. stoljeća u blizini ondašnje osorske katedrale (današnje crkve Sv. Marije na groblju), prostoru napuštenom nakon razaranja grada od đenovskih trupa 1387. godine. Točan položaj samostana ne navode.¹³ Nastavljaju da je samostanska zajednica preseljena unutar zidina (ponovno se ne navodi točna lokacija) 1521. godine, dakle, upravo u godini uklesanoj u nadvratnik portala crkve Gospe od Anđela, uz koju su redovnice doista bile smještene od druge četvrtine 16. do sredine 18. stoljeća, tj. do vremena kada su *Anali* sastavljeni. Citirani podatak o premještanju redovnica, međutim, ne potječe iz nekog ranijeg arhivskog vrela (o čemu više u nastavku), već autori *Anala* godini na nadvratniku pripisuju povijesni „događaj” o kojem pišu. Svoju tvrdnju potkrepljuju upisanom godinom, *argumentirajući* da je raniji samostan bio smješten na dijelu grada koji više ne postoji. Kako njihove tvrdnje nije moguće provjeriti, godina na vratima samostanske crkve služi kao potvrda i ranije i kasnije *povijesti* samostana. Ovaj primjer zorno svjedoči o *metodi* sastavljača *Anala*: lokaliteti, natpisi i godine koje

6. Sjevni prozor kapele Sv. Klare
(foto: M. Marušić)

North window of the chapel of
St Clare

7. Ostatci zazidanog luka kapele
Sv. Klare, pogled iz dvorišta
prema zapadu (foto: I.
Marušić)

Remains of the walled arch of
the chapel of St Clare, view
from the courtyard to the west

oni spominju doista postoje, ali ih autori u pravilu proizvoljno tumače u nastojanju da kamaldoljanski red – čiju povijest ukoričuju – učine starijim, većim i važnijim.¹⁴

Doista, pisani izvori otkrivaju bitno drukčiju sliku. Osorski plemić Kolan Draža 1509. je godine oporučno ostavio pedeset dukata svojim sinovicama za miraz, uz klauzulu da se, ako Margareta i Franica preminu prije udaje, njima zaviješteni iznos prenamijeni za samostan redovnica – „ako se taj osnuje u Osoru” (*se per li tempi di avegnir serà fato tal monasterio intra tera d’Ossoro*).¹⁵ Ovaj zapis, ukratko, potvrđuje da samostan nije postojao, no inicijativa je očito bila živa među osorskim plemstvom. Nju je novčano podupro imućni Draža koji se već bio istaknuo u sličnim projektima; svega nekoliko godina prije osnovao je opservantski samostan Sv. Franje u Nerezinama. Ni godine 1534. (kada su se, ako je vjerovati *Analima*, redovnice već trebale preseliti na lokaciju koju su zadržale do 18. stoljeća) samostan nije bio osnovan. U popisu dobara biskupije iz navedene godine navedene su sve gradske crkve i njihovi oltari koji su bili obdareni materijalnim dobrima, no Gospu od Anđela (ni oltar koji se u njoj nalazio) ne nalazimo među njih dvanaest unutar osorskih zidina.¹⁶

Kronotaksa osorskih biskupa u *Svetom Iliriku* prenosi da je samostan osnovan prije sredine 16. stoljeća. Biskup Andrija de Cappel (na tronu od 1533. od 1553.) u Osoru je, kako se ondje doznaje, doveo nećakinju Ceciliju koja je u (novosnovanom) samostanu doživjela devedesetu godinu u znaku čestita isposničkog života.¹⁷ Ovaj je navod također samo dijelom točan. Cecilija Cappel doista jest bila redovnica u Gos-

pi od Anđela, no rođena je 1552. godine, prihvativši klauzuru tek 1595., u dobi od 36 godina,¹⁸ zbog čega (čak i ako jest bila u rodbinskoj vezi s osorskim biskupom) nije mogla biti prva redovnica. Cecilija je u osorskom samostanu dočekala duboku starost nadživjevši generacije redovnica (u vizitaciji 1647. godine zabilježeno je da ima 95 godina) zbog čega su je zasigurno pamtile generacije.¹⁹ Uparivši redovnicu na temelju prezimena s biskupom iz prve polovice 16. stoljeća, povjesnica je u njezinu liku prepoznala idealizirani arhetip prve, „svete” redovnice samostana koji je, očito, osnovan više desetljeća prije njezina zaređivanja.

Godine 1579. u samostanu je prema benediktinskoj reguli živjela samo jedna starija koludrica.²⁰ Napučivanje samostana bio je jedan od ciljeva novog biskupa, Koriolana Garzadorija (biskup od 1575. do 1614.), koji je uz pomoć komune osigurao pedeset dukata i doveo redovnicu iz Cresa postavivši je za opaticu samostana u uvjerenju da će je slijediti osorske „djevojke koje će postati koludrice”.²¹ Prvog lipnja 1579. godine s glavnog oltara stolnice, na misi povodom dana gradskog patrona sv. Gaudencija, odaslao je poziv za financijskim pomaganjem samostana. Pročitavši ga na govornom, talijanskom jeziku, htio je doprijeti do većeg broja vjernika jer sredstva koja je za navedenu svrhu namaknula komuna nisu bila dovoljna.²² U međuvremenu je prvotna benediktinska regula zamijenjena pravilom sv. Klare: godine 1586. papinski je ured zadarskom nadbiskupu Natalu Venieru (pod čijom se jurisdikcijom Osorska biskupija nalazila) izdao odobrenje da uputi klarisu Kerubinu u samostan u Osoru.²³ Garzadorijev pothvat i promjena regula očito su imali odjeka jer je početkom 17. stoljeća u samostanu živjelo osam opatica,²⁴ a sredinom stoljeća deset.²⁵

Broj osorskih klarisa krajem 17. stoljeća ipak je počeo opadati: godine 1681. Gospa od Anđela brojila ih je svega četiri, a desetljeće nakon i taj se broj prepolovio.²⁶ Razloge tom nepovoljnom kretanju nije teško pronaći: višestoljetno propadanje Osora ostavilo je traga i na ovom samostanu, a gradsko je plemstvo, iz čijih su se redova redovnice uglavnom regrutirale, bilo malobrojno. Lokalne crkvene vlasti stoga su godinama pritiskale osorske klarise da se presele u creski benediktinski samostan Sv. Petra, jedan od najnapučenijih na istočnoj obali Jadrana (i time se, faktički, vrate na staru regulu).²⁷ Stanje stalnog održavanja na životu potrajalo je do ukidanja samostana 1743., točnije kolovoza iduće godine, kada su posljednje tri redovnice, u pratnji tadašnjeg biskupa Mateja Karamana (biskupovao od 1742. do 1745.), preseljene u Trogir, u benediktinski samostan Sv. Nikole.²⁸ Njihovim povlačenjem nametnulo se pitanje nove funkcije sklopa uz crkvu. Odlučeno je da se prihodi samostana prenamijene za sjemenište, no oni su ionako bili zanemarivi.²⁹

Život osorskih benediktinki, kasnije klarisa

Uz redovničke dužnosti, osorske su *monache* dane kratile prerađivanjem vune. Prema svjedočanstvu majke opatice Magdalene Draže, početkom 17. stoljeća na taj su način godišnje mogle osigurati do stotinu dukata prihoda.³⁰ Prostrani samostanski vrt nisu obrađivale sestre, već radnici koji su za ulaz u samostan trebali ishoditi posebno odobrenje lokalnih crkvenih vlasti. Sredinom 17. stoljeća dozvolu za obrađivanje vrta i iznošenje i unošenje potrepština dobili su Vinko Arbakana, Gašpar Cipić i Nikola Gašparinić, a sestrama su na usluzi bile i Lucija Rukonić i njezina sestra Lucija Arbesana.³¹ Dopuštenje ulaska muškarcima u samostanski vrt pratila je izričita zabrana opaticama da se tijekom dana ondje zadržavaju, osim ako za to imaju opravdani razlog i dozvolu majke.³² Većina vijesti o samostanskoj zajednici iz tog doba odnosi se na poštovanje klauzure. Redovnicama je tijekom vizitacije naređeno da moraju pokrivati lice pri susretu s crkvenim dostojanstvenicima i da u crkvu ne smiju ulaziti s ulične strane (tj. napuštati samostan).³³ Tijekom objeda redovnice su čitale *le croniche de santi*, a ne regulu koju su slijedile. Kako je pojasnila tadašnja *abadessa* Draža, nisu je posjedovale.³⁴

8.

A–B. Oltar crkve Sv. Gaudencija
(izvorno iz crkve Sv. Marije od
Anđela), total i detalj stipesa
(foto: I. Marušić)

Altar in the church of St
Gaudentius (originally from the
church of St Mary of the Angels),
total and detail of the stipes

Podatci o životu redovnica osvjetljavaju i neke aspekte arhitekture samostana. Primjerice, vizitator Michele Priuli 1603. godine naređuje da se zazidaju prozori u dormitoriju kako se s javne ceste ne bi moglo „viriti” u samostan.³⁵ Sporna su, nadalje, bila i ulazna vrata u samostan, po svemu sudeći zazidana vrata segmentnog otvora čiji se profil i danas ocrta na nekadašnjem ogradnom zidu, danas ogradi privatnog dvorišta (sl. 4A–B).³⁶ Odredbe s istim ciljem ponovljene su i u vizitaciji

Valerija de Ponte sredinom 17. stoljeća. Tada je određeno da se ogradni zid samostanskog vrta treba povisiti za „barem jedan lakat”. Među osobama kojima je u istoj vizitaciji dano dopuštenje ulaska u samostan navedeni su majstor Ludovik Zidarić i njegovi neimenovani sinovi, također zidari, koji su očito trebali izvršiti taj zadatak.³⁷

Unutrašnjost crkve i njezin razasuti inventar

Jednobrodna samostanska crkva u 16. je stoljeću bila opremljena trima oltarima. Na središnjem se nalazio lijep retabl (*pala honorifica*) s drvenom skulpturom (*imago*) Djevice Marije.³⁸ Oltar slijeva bio je neopremljen (u vizitaciji 1579. naređeno je njegovo uklanjanje), a na oltaru zdesna, posvećenom sv. Benediktu (tada zaštitniku redovničke zajednice), nalazio se slikani ili rezbareni prikaz (*imago*) tog svetca.³⁹ Crkva je, dakle, unatoč malom broju redovnica koje su uz nju obitavale, bila dolično opremljena. Ipak, naputci vizitatora o nužnosti nabavljanja kaleža s patenom, par tjelesnika (platna za držanje čestica kruha i kaleža s vinom) i tri para purifikatorija (rupčića za čišćenje kaleža), govore o slaboj opskrbljenosti crkve za slavljenje euharistije.⁴⁰ Kako bilo, početkom 17. stoljeća mise na središnjem oltaru služene su tri puta tjedno, kao i na važne svetkovine.⁴¹ Zdesna se i dalje nalazio oltar sv. Benedikta, dok je sa suprotne strane, na mjestu ranijeg „golog” oltara, podignut oltar sv. Klare. Naslovnici bočnih oltara, dakle, otkrivaju staru i novu regulu samostanske zajednice: sjećanje na ranije pravilo zadržano je oltarom sv. Benedikta, dok je nova zaštitnica bila čašćena na vlastitom oltaru.⁴²

Citirane vizitacije iz 16. i 17. stoljeća otkrivaju stanje crkvene unutrašnjosti prije dogradnje bočne kapele. Njezina arhitektonska plastika pak sugerira dataciju u 18. stoljeće (*terminus post quem* jest godina ukidanja samostana, 1743.), (sl. 4A–B). U novoizgrađenu je pravokutnu kapelu jamačno bio premješten oltar sv. Klare, čemu u prilog ide vijest da se crkva postupno počela nazivati imenom te svete.⁴³ Usporedno s dogradnjom kapele, tijekom prve polovice 18. stoljeća, crkva je opremljena novim, mramornim inventarom, koji je za razliku od ranijih drvenih oltara, dijelom sačuvan. Veliki mramorni oltar iz crkve (iako nije poznato je li posrijedi središnji oltar ili onaj u kapeli Sv. Klare), prebačen je u crkvu Sv. Gaudencija, gdje se i danas nalazi. Mramorni stipes oltara bio je razlomljen na komade i ponovno sastavljen na novoj lokaciji, što upućuje na to da je crkva godinama propadala, a njezin inventar raznašan i uništavan (sl. 8A–B).⁴⁴ Također, kako saznajemo iz bilježaka o povijesti mjesta koje je sakupio župnik Emilo Mužić sedamdesetih godina 20. stoljeća koristeći se ranijim zapisima, elementi oltarne plastike ponovno su upotrijebljeni koncem 19. stoljeća za gradnju nadgrobnog spomenika Ivana Malabotića (1819. – 1890.). Na osorskom groblju i danas stoji njegova grobnica sazdana od nekadašnjeg svetohraništa crkve Gospe od Anđela i elemenata atike oltara (sl. 9).⁴⁵

***

Na temelju analize materijalnih ostataka i pisanih izvora moguće je izvući nekoliko zaključaka. Ženski samostan Gospe od Anđela nije postojao prije prve četvrtine 16. stoljeća, a osnivanje ženske redovničke zajednice u 11. stoljeću nije osvjedočeno ni jednim poznatim izvorom; taj se podatak pronalazi tek u 18. stoljeću kada se ukoričuje povijest benediktinaca na Kvarneru u kompendiju *Kamaldoljanski anali*. Prvotna benediktinska regula krajem 16. stoljeća zamijenjena je pravilom sv. Klare, prema kojoj će redovnice živjeti sve do ukidanja samostana 1743. godine.

Samostan je u 16. stoljeću podignut na lokalitetu na kojem se razaznaju i raniji slojevi. Tijekom kasne antike ili ranog srednjeg vijeka ondje je stajala građevina s lezeniranim zidovima, možda crkva, koja je do sredine 15. stoljeća bila izvan uporabe te je posred njezina tijela podignuta cisterna.⁴⁶ Premda se predlaganje rane datacije

9.
Nadgrobnni spomenik Ivana
Malabotića na osorskom groblju
(foto: I. Marušić)

Tombstone of Ivan Malabotić at
the Osor cemetery

za zid s lezenama bez temeljitijeg arheološkog uvida može činiti suviše smjelim, ne treba zaboraviti da je postojao niz srednjovjekovnih sakralnih građevina u Osoru koje tek treba istražiti, a neke doslovno pronaći unutar njegovih zidina s obzirom na to da njihova ubikacija nije poznata.⁴⁷

U 16. stoljeću probija se renesansni portal (1521.) u ranosrednjovjekovnom zidu, novom pročelju crkve, koja, međutim, nije postojala još 1534. godine, ali je svakako podignuta do sredine 16. stoljeća. Dakle, premda elementi sklopa na kojem se od tada nalazio samostan Gospe od Anđela nedvojbeno sadrže ostatke ranijih struktura, ne treba ih dovoditi u vezu s nekim ranijim samostanom jer se tada upada u zamku na koju navode *Anali*: da na temelju ranijih materijalnih ostataka – zidova, godina i natpisa – pretpostavimo raniji postanak samostana.

Doista, ova nimalo jednostavna epizoda iz osorske crkvene i graditeljske povijesti svjedoči o čestom raskoraku između pisanja 18. stoljeća i povijesnih događaja, što proizlazi iz specifičnog cilja ondašnjih erudita, u ovdje obrađenom slučaju *Kamaldoljanskih anala*, odnosno potrebe da uzvise samostanski red čiju povijest prepredaju.⁴⁸ Neovisno o tome, istražujući jednu crkvu – Sv. Mariju od Anđela iz 16. stoljeća i pripadajući samostan – možda je otkrivena jedna starija, čiji su ostaci većim dijelom sačuvani. Kakve se točno povijesti kriju iza njezinih zidova, tek treba podrobnije istražiti.⁴⁹

BILJEŠKE

- ¹ Za recentna arheološka istraživanja samostanskih sklopova vidi MORANA ČAUŠEVIĆ-BULLY, SÉBASTIEN BULLY, Redovništvo na Kvarnerskim otocima od 5. do 11. stoljeća: nova arheološka istraživanja lokaliteta Sveti Petar kod Ilovika i Martinšćica na Punta Križi, *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva*, 30 (2012./2015./), 77–101 (s navedenom literaturom).
- ² ENVER IMAMOVIĆ, *Povijesno arheološki vodič po Osoru*, Sarajevo, 1979., 136–143. Autor navodi da je titular franjevačkog samostana u Bijaru također Sv. Marija „od Anđela”, što, međutim, nije točno.
- ³ *Franjevci u Nerezinama: zbornik radova u povodu 500. obljetnice* (ur. Julijano Sokolić i Bernardin Škunca), Nerezine i Mali Lošinj, 2005.
- ⁴ Crkva je uključena u recentni pregled sakralne arhitekture otočja, MARIJANA DLAČIĆ, *Crkve i kapele cresko-lošinjskog arhipelaga: grad Mali Lošinj*, Mali Lošinj, 2016., 42–43 (s datacijom najranijeg sloja u kasnu antiku). Istraživanja arheološke topografije Osora naznačila su položaj crkve i samostana uz osnovnu dataciju („srednji vijek/barok”), SÉBASTIEN BULLY, MILJENKO JURKOVIĆ, MORANA ČAUŠEVIĆ-BULLY, IVA MARIĆ, *L'eglise du monastère Saint-Pierre d'Osor (île de Cres): première campagne d'étude*, *Hortus artium medievalium*, 13/2 (2007.), 442. Samostan ukratko spominje i TEA SUŠANJ PROTIĆ, O urbanizmu Osora nakon 1450. godine, *Ars Adriatica*, 5 (2015.), 103.
- ⁵ DRŽAVNI ARHIV U TRSTU [ARCHIVIO DI STATO DI TRIESTE], *Catato franceschino*, Mapped, Ossero, 323 b 05, foglio V, sezione V.
- ⁶ AUGUST SELB, AUGUST ANTON TISCHBEIN, *Memorie di un viaggio pittorico nel litorale austriaco*, Trieste, 1842., il. 44 (Ossero [nel Quarnero]), (konzultiran prvotisak, Biblioteca Civica Attilio Hortis, Trst). Za noviji pretisak (s koloriranim vedutama) vidi: AUGUST TISCHBEIN, AUGUST SELB, *Uspomene sa slikarskog putovanja austrijskim primorjem*, četverojezično izdanje, Pula, 1997., 264–267.
- ⁷ Riječ je o sljedećim katastarskim česticama: Katastarska općina 302422 Osor, 18, 19/1, 19/2 i 56/1. Napominje se da je katastarska čestica 18 ucrtana na današnjoj katastarskoj karti manjih dimenzija no što je u stvarnosti.
- ⁸ M CCCC XLVII HOC OPVS FECIT FIERI PRESBITER ANDREAS ARCIDIACONUS ABSARENSIS. Na tijelu krune cisterne isklesan je grb obitelji Balbi, na temelju čega se zaključuje da je bunar podignuo arhidakon Andrija Balbi, JASMINKA ČUS RUKONIĆ, Stemmi di Ossero sull'isola di Cherso nel secondo periodo della Repubblica di Venezia (1409–1797), *Atti del Centro di ricerche storiche di Rovigno*, 47 (2017.), 68–69 (kat. br. 2) i ondje navedena literatura. Riječ je o tzv. „dalmatinskom tipu” krune, IVO ŠPRLJAN, Bunarske krune u šibenskim eksterijerima, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 22 (1998.), 38–39.
- ⁹ Unutar rimskih znamenki godine umetnut je Kristov monogram, koji se tradicionalno uklesavao u nadvratnike: M D IHS XXI.
- ¹⁰ Vidi VLADIMIR MARKOVIĆ, *Tipologija crkava 17. i 18. stoljeća u Istri*, Zagreb, 2004., 45.
- ¹¹ GIOVANNI BENEDETTO MITTARELI, ANSELMO COSTADONI, *Annales Camaldulenses ordinis Sancti Benedicti (...)*, vol. I, Venetiis, 1764., 258–259. Za interpretaciju spomeničke građe 11. stoljeća u svjetlu kamaldoljanske i benediktinske povijesti vidi IVAN OSTOJIĆ, Kamaldoljani u Hrvatskoj, *Bogoslovska smotra*, 33/2 (1963.), 132 („ovo je [osorska Gospa od Anđela, op.a.], koliko se zna, najstariji ženski samostan u Dalmaciji, koji je bio organiziran po pravilu sv. Benedikta”); MILJENKO JURKOVIĆ, Crkvena reforma i ranoromanička arhitektura na istočnom Jadranu, *Starohrvatska prosvjeta*, 29 (1990.), 191–213, te ISTI, Monasteri insulari dell'archipelago del Quarnero dell'XI e del XII secolo, *Hortus artium medievalium*, 19 (2013.), 205–217.
- ¹² Isto je istaknuo i I. Ostojić inzistirajući na razlikovanju sigurnih od mogućih samostana, vidi IVAN OSTOJIĆ, *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima*, sv. II, Split, 1964., 195–197. Na istim se izvorima temelje i radovi o Gaudenciju, vidi STEFANO ZUCCHI, Fonti e studi sul vescovo Gaudenzio di Ossero: bilancio critico-bibliografico, *Atti del Centro di ricerche storiche di Rovigno*, 20 (1990.), 351–380. Za kritičniji pristup tim izvorima vidi MARINA MILADINOV, *Margins of Solitude. Eremitism in Central Europe between East and West*, Zagreb, 2008., 142–156.
- ¹³ Podatci iz *Anala* precizno su sažeti u IVAN OSTOJIĆ (bilj. 11), 196–198. Fascinantni arheološki obrisi tog napuštenog dijele grada recentno su objavljeni: NIVES DONEUS, MICHAEL DONEUS, ZRINKA ETTINGER-STARČIĆ, The ancient city of Osor, northern Adriatic, in integrated archaeological prospecton, *Hortus artium medievalium*, 23/2 (2017.), 761–775, na str. 775 spominju se pronađeni ostatci sklopa koje autori oprezno povezuju s pisanim vijestima o ženskom benediktinskom samostanu iz 11. stoljeća.
- ¹⁴ Treba istaknuti da je malo vjerojatan tako rani osnutak ženske redovničke zajednice u Osoru: ako je zaista riječ o prvoj polovici 11. stoljeća, posrijedi bi bilo najranije mjesto obitavanja redovnica sv. Benedikta na našoj obali. Primjerice, samostan Sv. Marije Male u Zadru osnovan je (tek) 1066. godine, o čemu vidi EDUARD PERIČIĆ, Samostan Svete Marije u Zadru od njegova osnutka do danas, u: *Kulturna baština samostana Sv. Marije u Zadru* (ur. Grga Novak i Vjekoslav Maštrović), Zadar, 1968., 8–12. U istom je valu osnovan i rapski benediktinski samostan Sv. Andrije, o čijoj graditeljskoj povijesti vidi KATARINA HORVAT-LEVAJ, Samostan benediktinki sv. Andrije na Rabu: prilog povijesti gradnje, *Prostor*, 58, 2 (2019.), 194–195.
- ¹⁵ (...) *lassa alle sue fiole, cioè Margarita e Franiça fiole de ser Zorzi suo fratello ducati 50 per una vivendo caste et honeste li sia date quando andarano dal marito, et morendo Avanti, vol et ordina che li denari siano spesi in lo monasterio di monige se per li tempi di avegnir serà fato tal monasterio intra tera d'Ossoro, siano messi et [nedostaje] in fabrica di tal monasterio*, VITTORINO MENEGHIN, Il convento di S. Francesco in Neresine, *Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria*, 69 (1969.), 54–55.
- ¹⁶ ARHIV HAZU, *Libro dei beni ecclesiastici di Ossero dell'anno 1534.*, XX-14A. Konzultiran je prijepis Lea Košute, original se čuva u Biskupskom arhivu u Krku. U tom je svjetlu zbudujući podatak o obitelji Sbarra koja je obnovila samostan 1458. godine i postavila svoj grb na portal, o čemu – bez pozivanja na izvor – piše NICOLÒ LEMESSI, Contributi alla storia ecclesiastica di Cherso, u: *Padre Alfonso Orlini istriano di Cherso*, Padova, 1959., 177–178 (na istom se mjestu navodi da krana cisterne s

- grbom više ne postoji, što nije točno). Iznad portala iz 1521. godine nalazi se šiljasto zaključena luneta u kojoj je doista mogao biti smješten grb. U Arheološkoj zbirci Osor čuva se grb obitelji Balbi (inv. oznaka AZO-1887), istovjetan onomu na bunaru, čije dimenzije odgovaraju luneti nad portalom. Imajući u vidu da je bunar podignuo pripadnik navedene obitelji, je li možda upravo to grb o kojem govori Lemessi? O grbu vidi JASMINKA ČUS RUKONIĆ, *Osorska heraldička baština (I. dio)*, u: *Creski anali: od starine od našeg doba*, sv. 1 (ur. Slaven Bertoša), Pula – Cres – Mali Lošinj, 2018., 80.
- ¹⁷ DANIELE FARLATI, *Illyricum sacrum*, vol. V, Venetiis, 1775., 214. Promjena regule, o kojoj se na citiranom mjestu govori, nastupit će ipak nekoliko desetljeća poslije, o čemu vidi dalje.
- ¹⁸ U izvještaju Priulijeve vizitacije (1603.) navodi se da Cecilija Cappo ima 44 godine, od kojih je u samostanu provela osam, DRŽAVNI ARHIV U ZAGREBU, Zbirka mikrofilmova (HR-DADU-1450), MICHELE PRIULI, *Visitatio, Diocesis Ausserensis* (1603.), f. 410r.
- ¹⁹ BISKUPSKI ARHIV U KRKU, Arhiv Osorske biskupije, sv. 15 – *Visitatio generalis Valerii de Ponte*, 1647. – 1649., f. 79.
- ²⁰ *Sunt quatuor monasteria regularia (...) aliud monasterium in quo una tantum extat monialis, sed nunc reverendissimus episcopus [Koriolan Garzadori, op.a.] et spectabile comunitas convenerunt ampliandi manasteri, et dotandi etiam, et augendi monialium numerum*, DRŽAVNI ARHIV U ZAGREBU, Zbirka preslika na papiru (HR-DADU-913), AGOSTINO VALIER, *Visitatio, Diocesis Ausserensis* (1579.), f. 3v.
- ²¹ AGOSTINO VALIER (bilj. 20), f. 6v. Iznos namijenjen za samostan (pedeset dukata) odgovara svoti iz Koriolanove oporuke. Trebalo bi dublje ispitati koja je bila njegova uloga u osnivanju samostana, odnosno je li on, uz franjevački samostan u Nerezinama, kanio osnovati i ženski samostan u Osoru (u čemu, kako pokazuje oporuka, ipak nije uspio). Na to bi mogao upućivati i „franjevački” titular Sv. Marije od Anđela, no pitanje zahtijeva daljnja promišljanja i arhivska istraživanja.
- ²² Dio poziva vjernicima glasi: *per poter esser habitato da monache come prima, et col consenso di questo reverendissimo vescovo habbiamo applicato alla detta reparatione quel più c'habbiamo potuto, il che però non può essere a bastanza senza l'aggiunta de fedeli. Preghiamo dunque efficacemente nelle viscere del Sacro Nome Giesu Chisto tutte le carita vostre che venghino agiuttare questa questa santa opera con le sue elemosine, accio che possa esser ridotta alla sua perfettione, et ivi si accreschi il colto divino, et quelle vergini che saranno invitate da Nostro Signor Dio al suo servitio possino adempir il suo santo proposito, et con le sue sante orationi pregar la Divina maestà per la conservatione et ampliaturdine della repubblica Christiana*. Tekst poziva je *in extenso* prenesen u izvještaju vizitacije, AGOSTINO VALIER (bilj. 20), f. 19r.
- ²³ PETAR BEZINA, Samostani klarisa u Hrvatskoj, *Kačić*, 26 (1994.) [zbornik „Sveta Klara i naše vrijeme”], 288. U literaturi je iznesen podatak da je samostan klarisa, prema namjeri biskupa Garzadorija, trebao biti zamijenjen samostanom uršulinki, no da je taj potez „vjerojatno bio protumačen preuzetnim”, GIANNA DUDA MARINELLI, *La diocesi di Ossoero nelle fonti locali e vaticane, Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria*, 108 (2008.), 175. O tome ovdje obrađeni izvori šute.
- ²⁴ Uz majku Magdalenu Draža, u samostanu su početkom 17. stoljeća živjele Cecilija Cappo, Anđela Camalia, Francesca Schia, Marija Petris, Mihaela Fibischina, Gabriela Firlaza (?) te Marta (nečitkog prezimena), MICHELE PRIULI (bilj. 18), ff. 409r-412r.
- ²⁵ Redom, majka Antonija Biasina, Cecilija Cappo, Mihaela (uz ime nije upisano prezime), Katarina Camaglia, Anđelika Petris, Marija Dragonja, Bartolomeja Pastosa, Domenika Mellada, Anđela (Anzola) Bataglia, Katarina Bagatella, *Visitatio generalis Valerii de Ponte* (bilj. 19), fol. 79r.
- ²⁶ SLAVKO KOVAČIĆ, *Vjerske, društvene i privredne prilike na otocima Cresu i Lošinjima prema izvještajima o stanju osorske biskupije (1589. – 1805. god.)*, u: *Između povijesti i teologije. Zbornik radova u čast fra Atanzija Matanića u povodu 80. obljetnice života i 50. obljetnice znanstvenog rada* (ur. Josip Sopta), Zadar – Krk, 2002., 333.
- ²⁷ SLAVKO KOVAČIĆ (bilj. 26), 333–334.
- ²⁸ GIANNA DUDA MARINELLI (bilj. 23), 219–220.
- ²⁹ GIANNA DUDA MARINELLI (bilj. 23), 220.
- ³⁰ MICHELE PRIULI (bilj. 18), f. 409r.
- ³¹ *Visitatio generalis Valerii de Ponte* (bilj. 19), f. 80r.
- ³² *Visitatio generalis Valerii de Ponte* (bilj. 19), f. 81v.
- ³³ MICHELE PRIULI (bilj. 18), ff. 412v–413r.
- ³⁴ MICHELE PRIULI (bilj. 18), f. 410r.
- ³⁵ Na donjoj etaži nekadašnje samostanske zgrade sačuvani su pravokutni prozori s rešetkama te veći prozori na gornjim dvjema etažama. Budući da su ženski samostani trebali biti u cijelosti zatvoreni s ulične strane, ne treba isključiti mogućnost da je riječ o kasnijoj kući, sagrađenoj u 18. ili 19. stoljeću, dakle nakon ukidanja samostana.
- ³⁶ MICHELE PRIULI (bilj. 18), ff. 412r, 413r.
- ³⁷ *Visitatio generalis Valerii de Ponte* (bilj. 19), ff. 80r, 81v.
- ³⁸ *Altare maius consecratum habet palam honorificam cum imagine lignea Beatae Mariae*, AGOSTINO VALIER (bilj. 20), f. 16r.
- ³⁹ *Altare Sancti Benedicti habet imaginem dicti sancti*, AGOSTINO VALIER (bilj. 20), f. 16r.
- ⁴⁰ AGOSTINO VALIER (bilj. 20), f. 16r. Kako su mise slavili kanonici, očito su nosili sa sobom potrebno liturgijsko posuđe za celebriranje.
- ⁴¹ Kapelan crkve bio je Petar Bonmartini, MICHELE PRIULI (bilj. 18), f. 404r.
- ⁴² Odgovore na daljnja pitanja o životu samostana iz tog doba svakako može dati arhivsko istraživanje u Biskupskom arhivu u Krku, gdje je prenesen arhiv Osorske biskupije nakon njezina ukidanja. Riječ je o svescima *Livelle delle Revende di Ossoero te Monialium*. Ukratko ih spominju VJEKOSLAV ŠTEFANIĆ, LEO KOŠUTA, Arhiv bivše osorske biskupije, *Starine*, 43 (1951.), 306, 327; te LEO KOŠUTA, Arhiv bivšeg osorskog kaptola, *Starine*, 45 (1955.), 309.
- ⁴³ DANIELE FARLATI (bilj. 17), 618. Daljnja potvrda može se naći u analogiji s crkvom creskih benediktinki Sv. Petra, tipološki istovjetnog izduženog volumena, uz koji je dograđena kapela Sv. Benedikta, zaštitnika tamošnjih redovnica, vidi: LARIS BORIĆ, JASENKA GUDELJ, *Uveliko i u malo: lik i likovnost renesansnog Cresca*, Zadar, 2019., 76.

⁴⁴ EMIL MUŽIĆ, *Imovnik umjetničkih i vrjednijih predmeta župske Crkve u Osoru sa historijskim podacima* [dio „Kratke historijske crtice o Osoru“], strojopis u župnom uredu Osor, bez signature, 9. Zahvaljujem don Ivanu Katunaru na pomoći i susretljivosti. Iste podatke donosi i MARIO BOTTER, *Ossero – città italiana dai nobili ricordi*, *Pagine istriane*, ser. III, 1/4 (1950.), 344.

⁴⁵ EMIL MUŽIĆ (bilj. 44), 9. Natpis na nadgrobnom spomeniku glasi: *Mesto tributo di filiale affetto Giovanni Malabotich vissuto anni 71 morto addi XXX XII 1890. Venerata memoria ai superstiti*. Mužić navodi da je nadgrobnni spomenik sazdan od grčkog mramora, no riječ je o mnogo jeftinijim materijalima. Ako je doista riječ o elementima glavnog oltara, onda bi oltar koji se danas nalazi u crkvi Sv. Gaudencija bio onaj iz kapele Sv. Klare.

⁴⁶ Sačuvani bi zid, ako ga oprezno odredimo kao crkvu, prema tome odgovarao njezinu jugozapadnom uglu i južnom bočnom zidu (u slučaju pravilne orijentacije, s ulazom na zapadu i svetištem na istoku). U tom bi se slučaju svetište crkve nalazilo ispod cisterne iz sredine 15. stoljeća.

⁴⁷ S aspekta poznavanja tog slabo istraženog poglavlja osorske povijesti valja upozoriti i na druge intrigantne (i u potpunosti

nepoznate) crkve, poput Sv. Martina, smještene negdje u blizini samostana Sv. Petra, „okruglog oblika, sa zvonikom na četiri stupa okrugla oblika“; MATKO MATIJA MARUŠIĆ, O unutrašnjem uređenju katedrale Sv. Nikole u Osoru u 16. stoljeću, *Ars Adriatica*, 11 (2021.), 182, 191.

⁴⁸ Treba istaknuti da u Osoru postoji još jedan sklop koji se također povezuje s nekom davnom samostanskom zajednicom, barem u pričama malobrojnih preostalih *Osserina*. Riječ je o nizu na kućnim brojevima 25-25A, s dvorištem i cisternom, prostranim vrtom, visokim (samostanskim?) zidom, ali i ostacima arhitektonske plastike i renesansne skulpture, no bez crkve. Riječ je o sljedećem nizu kuća: Katastarska općina 302422 Osor, katastarske čestice 12/2, *59/1, *59/4, *59/359/5, *59/2. Reljef Bogorodice s Djetetom recentno je objavljen: MARIJAN BRADANOVIĆ, Još jednom o širenju renesansne skulpture na Kvarneru, *Ars Adriatica*, 6 (2016.), 124 (sl. 5).

⁴⁹ Rad je rezultat projekta Instituta za povijest umjetnosti “Arhitektura i likovnost urbanih cjelina Hrvatske”. Financira Europska unija – *NextGenerationEU*.